

OLIKO MARX FILOSOFI? FILOSOFIAN VÄITETYSTÄ NORMATIIVISUUDESTA

NUMEROSSA 1/2002 Rauno Huttunen esitti vastaesimerkkejä Sami Pihlströmiä vastaan esittämälleni käsitykselle, ettei filosofiaa voida käyttää normatiivisten väitteiden tai poliittisen toimijuuden oikeuttamiseen. Huttunen ilmoitti jäävänsä innolla odottamaan vastaväitteitä, joten tarjoan tässä niitä.

Ensimmäisenä vastaesimerkkinään Huttunen tarjoaa Karl Marxin. Hän kysyy, onko mielestäni niin, että ”Marx ei olutkaan oikea filosofia (*sic*), koska hän ei pystynyt erottamaan henkilökohtaisia poliittisia mielipiteitään filosofiastaan”. Kysymys ei ole lainkaan tästä. Varmasti Marx oli oikea filosofi. Mutta on epäselvää, miten juuri Marxin filosofus muka mahdollisti hänen poliittisen toimintansa. Se Marx, joka julkaisi Huttusen mainitsemat *Kommunistisen manifestin* ja *Pääoman*, oli opiskellut useita vuosia filosofiaa. Mutta olennaisesti samanlaiset kirjat olisi yhtä hyvin voinut kirjoittaa mies, jonka opiskeluala olisi ollut vaikkapa kansantaloustiede tai oikeustiede, ja jonka filosofinen yleisivistys olisi ollut vähäinen; kummassakin kirjassa on vain häviävän pieni määrä viittauksia länsimaisen filosofian historiaan ja peruskäsitteisiin. Huttusen mukaan *Pääoma* on ”filosofis-taloustieteellinen tutkielma”, mutta minusta se on pikemminkin taloustieteellis-sosiologis-historiallinen tutkimus. (On sitä paitsi vaikeaa nähdä, miten Marx, jonka abstruusi ja suureksi osaksi muinaiskreikan merkitysvivahteisiin pureutuva väitöskirja käsitteli Epikuroksen ja Demokritoksen luonnonfilosofioiden eroa, olisi voinut yrittää hyödyntää opintojaan poliittisissa kirjoituksissaan kovin laajasti, vaikka olisi halunnutkin.)

Mutta tämäkin on sivuseikka sen rinnalla, mitä pyrin aiemmassa puheenvuorossani varsinaisesti sanomaan: että *on mahdotonta ajatella, että filosofia jotenkin löisi lukkoon tai allekirjoittaisi harjoittajiensa arvoarvostelmat*, niin että jos joku pitää jonkun filosofin näkemyksiä tosina, valaisevina tai mielenkiintoisina tai hänen metodiaan soveltamisen arvoisena, hänen olisi samalla silkan loogisen johdonmukai-

suuden nimessä sitouduttava edistämään poliittisessa tai yhteiskunnallisessa toiminnassaan samoja arvoja, joita tämä filosofi haluaa edistettävän. Vaikka Marx *olisikin* kirjoittanut vain sellaisia kirjoja, jotka kirjoittaakseen hänen olisi *täytynyt* olla filosofi, niin silti näissä kirjoissa esitetyt arvoarvostelmat eivät olisi todistuneet sillä, että Marxilla oli sellaisia-ja-sellaisia filosofisia näkemyksiä. Tarkoitin tällä sitä, että voimme hyvin kuvitella esimerkiksi ihmisen, joka on lukenut koko Marxin tuotannon ja joka on samaa mieltä kaikesta siitä, mitä hän siinä väittää vaikkapa palkansaajaväestön kurjistumisesta, sen väijäämättömyydestä teollisuuskapitalismissa ja siitä, että se on inhimillisesti hirvittävä asia – mutta joka on silti sitä mieltä, että Marx olisi saanut olla antamatta seuraajilleen niitä poliittisia toimintaohjeita, jotka hän antoi; esimerkiksi siksi, että hänen moraalifilosofiansa individualismi on korkeampi arvo kuin tasa-arvo, tai siksi, että hän kuuluu tiettyyn uskontokuntaan, jonka pyhien kirjoitusten antamat poliittiset toimintaohjeet ajavat ristiriitatilanteissa Marxin antamien ohji. (Fernando Pessoa novellin *Anarkistipankkiiri* nimihenkilö on eräs esimerkki ensin mainitusta marxilaisen kirjallisuuden lukijatyypistä.)

TOINEN HUTTUSEN vastaesimerkki on Thomas Wallgren. Hänestä pätevät pääpiirteissään samat asiat kuin Marxistakin. Huttunen kysyy, toimiko Wallgren ”puhtaasti filosofina” esittäessään ”normatiivista” filosofiaa käsittelevän väitöskirjansa nimeltä *The Challenge of Philosophy*. Vastaukseni on myöntävä. On merkillepantavaa, että ”normatiivisessa” väitöskirjassaan Wallgren ei esitä käytännössä lainkaan poliittisia tai yhteiskunnallisia mielipiteitä – esimerkiksi niitä kehitysyhteistyötä, EU:ta, Suomen metsäteollisuutta jne. koskevia mielipiteitä, joiden puolustajana hän on eniten ollut julkisuudessa. On toki mahdollista, että suomalaisen lukijan on vaikea lukea Wallgrenin kirjaa projisoimatta siihen hänen muualla esittämiään päivänpoliittisia kannanottoja; mutta Wallgrenin kannanottoja esittäessään omaksuma puhetapa ei yleensä ole ”On väärin ajatella tai tehdä niin-ja-niin”, vaan pikemminkin ”Ihmetelenpä, miksi niin-ja-niin ajatellaan ja tehdään”. Mutta tämä on taas sivuseikka; vaikka Wallgren *olisikin* esittänyt poliit-

tisia mielipiteitä väitöskirjassaan, niin silloinkin siihen nimittäin pätsisi sama kuin Marxin kirjoihin. Wallgreninkin vastustaja voisi hyvin myöntää, että kaikki hänen yhteiskunnallisten epäkohtien todellisuudesta ja kauheasta pahuudesta väittämänsä on totta, ja silti toimia poliittisesti toisin siitä syystä, että hänen oma arvojärjestyksensä on syystä tai toisesta toisenlainen. (Wallgren on lisäksi itse myöntänyt minulle keskustelussa, että siinä mielessä kuin minä ja aiemmin lainaamani D. Z. Phillips asian ymmärrämme, jättää filosofia hänenkin mielestään aina kaiken ennalleen, koska filosofit eivät voi esittämistäni syistä ajatella jättävänsä omia arvoarvostelmiaan filosofiansa varaan.)

Huttunen sanoo, että ”on olemassa filosofeja, joiden poliittinen tai yhteiskunnallinen minä on kiinteässä yhteydessä heidän filosofisen toimintansa sisältöön ja muotoon”. Näin varmasti on, ja lisäksi vielä, etteivät tällaiset yhteydet aina löydy pelkästään sieltä, mistä niitä ensiksi etsii; ajatelkaamme vaikkapa sitä, miten Michael Dummett puhuu Gottlob Fregen logiikkaa ja merkitysteoriaa käsittelevän kirjansa esipuheessa monen sivun ajan rasismista kirjan kirjoittamisajan brittiläisessä yhteiskunnassa. Huttunen näyttää kirjoittavan ikään kuin olisin kiistänyt, että filosofian ja politiikan välillä olisi mahdollista olla minikäänlaista vaikutussuhdetta. Kriitikkini todellisia kohteita oli kuitenkin kaksi. Ensimmäinen oli ajatus, että epäpoliittinen filosofianharjoittaminen on mahdottomuus – mitä Huttunen ei onneksi väitäkään. Toinen taas oli ajatus, että tietystä filosofisesta positioista tiettyyn poliittiseen positioon on mahdollista olla *vain yhdenlainen vaikutussuhde* – että Huttusen mainitsemaa ”kiinteää yhteyttä” luonnehtisi Wittgensteinin sanontatapaa käyttäkseni jonkinlainen ”loogisen täytymisen kovuus”. Näin ei mainitsemistani syistä kuitenkaan ole. Ja siksi Huttusella, minulla tai kenelläkään muulla ei ole oikeutta väittää, että jos joku pitää meidän antamaamme *filosofista* kuvausta asioiden laidasta oikeana, niin meillä on automaattisesti oikeus syyttää häntä jonkinlaisesta kömmähdyksestä tai epärehellisyydestä, jos hän silti osoittautuikin *politiikan* tai *moraalin* alueella meidän vastustajaksemme.

Tommi Uschanov